

קדימה צעד!

הביטו קדימה, עכשיו לאחור, וכעת קראו מה יש

לאקדמיה ללשון העברית לומר על כך

תחת הכותרת "עם הפנים קדימה", מביא אתר האקדמיה איגרת חרשה, שעוסקת במילים קדימה, לפנים ואחור.

לעת העתיקה אנו קוראים ימי קדם, ולהתפתחויות שהעת החדשה מביאה עמה אנו קוראים קדמה. אך שחי בתקופה הפרהיסטורית מכונה בפנינו האדם הקדמון, ואדם נאור במיוחד נחשב לאדם מתקדם. מדוע?

המשמעות המקורית של המילה קדם היא לפנים,

ההפך מן אחר. שמותיהם העתיקים של הפיונים נולדו מנקודת ראותו של אדם המביט אל פיון וריחת השמש. לכן נקרא צד מזרח קדם או קדים, צד מערב אחר, צד צפון שמאל, וצד דרום ימין או תימן. הים הקדמוני הנזכר בתנ"ך הוא ים המלח שבמזרח, והים האחרון הוא הים התיכון שבמערב. אך השורש קדם משמש לא רק בתחום הגיאוגרפי, אלא גם בתחום הזמן. מילים רבות הגזורות ממנו מציינות דברים שהיו בעבר או דברים הבאים לפני

מתאים בול לעברית

השירות הבולאי הנפיק בול חדש, המתאר את התפתחות השפה העברית

(סנסציה) ונביטה.

הבול מוצג באתר האינטרנט של האקדמיה ללשון, שם נאמר: "השפה העברית היא שפה עתיקה, שהתפתחה במשך אלפי שנים ונשמרה כשפת תרבות לאורך כל אותן השנים. בדורות האחרונים – בדרך שאין לה אח ורע (אין כמוה) – חזרה העברית ונהייתה שפה חיה".

עוד נאמר שם, שהעברית המודרנית משתמשת במילים עתיקות ומעניקה להן משמעות חדשה. "מילים חדשות נוצרות בכלי היצירה של העברית העתיקה – שורשים ומשקלים וסיומות.

בד בבד (באותו זמן) היא מתעשרת ממגעה עם לשונות אחרות, כפי שהיה

בכל הדורות הקודמים".

על השוכל של הבול מופיע הצירוף "לשון עתיקה במציאות חדשה", שטבע פרופסור זאב בן חיים, מגדולי חוקרי העברית וממקימי האקדמיה ללשון העברית. צירוף זה הוא פותרת למאמר שפרסם בן חיים בשנת 1953, ובו דיבר על המצב המיוחד של העברית החדשה.

לדברי בן חיים, ייחודה של העברית בכך שבמשך אלפי שנים "לא מת בה שום דבר, [...] משום כך קיימות בלשוננו שכתובות זו על יד זו ולא זו על גב זו".

השירות הבולאי הנפיק (הוציא) בול חדש, המוקדש לשפה העברית. הבול, בעיצובו של דוד בן הדור, מראה שתיל רענן, שהעלים שלו רושמים את המילה עברית. שורשיו של הצמח יונקים מההיסטוריה של הלשון העברית, והם

עשויים ממילים מהמקרא, מספרות חז"ל, מימי הביניים ומהעת החדשה.

השורש המרכזי יונק מלשון המקרא, אשר מיוצגת על ידי שבר חרס ובו מכתב בכתב עברי עתיק מן המאה השביעית לפני הספירה. השורש של לשון המקרא מורכב מהמילים משפחה, אחווה, נפש, מפתח, צדק, מרכבה, דרוו, כזב, רעם וכפירה.

את לשון חז"ל מייצגת מגילת קלף ובה

קטע מן המשנה. לשון המשנה משקפת את העברית שדוברה בארץ ישראל במאה הראשונה והשנייה לספירה. בשורש היונק ממנה נמצאות המילים כנסת, אילן, גשר, תינוק, לקוח, פוורת וחוטם.

את לשון ימי הביניים מייצגים ספרים בכריכות האופייניות לתקופה. בשורשים היונקים ממנה מופיעות המילים איכות, כמות, שלמות, תאריך, אופק, קוטר, לחץ, השוואה ומבחן.

את העברית החדשה מייצגת מקלדת המחשב. המילים המייצגות אותה הן חוויה, חמצן, מסרון, אדיבות, מונית, מחשב, תקליטור, מדגנים, מרעש

דברים אחרים, כלומר בהתחלה: קדום, קודם בול, קדמון, מוקדם ועוד. שימוש זה מבוסס בנראה על התפיסה העתיקה, שראתה את העבר כדבר שנמצא לפנים, משום שהוא גלוי ואפשר לראותו, ואת העתיד כדבר שנמצא מאחור, משום שהוא סמוי מן העין (מוסתר, שלא ניתן לראותו). ואכן, השורש אחר משמש לעתים לתיאור העתיד: מאוחר, אחרון וכמובן אחרית הימים.

גם בארמית, השורש קדם משמש במשמעות של עבר והתחלה, כגון בביטוי מקדמת דנא, שפירושו המקורי לפני כן וכיום משמש במשמעות מימי קדם, מן העבר הרחוק. בארמית הפבלית נוצרה מן השורש קדם הצורה קמא, בלי הך"ת. מכאן שמה של המסכת הראשונה משלוש המסכתות במשנה ובתלמוד העוסקות בדיני נזיקין: בבא קמא (השער הראשון). ובעברית החדשה נוצרה המילה קמאי שפירושה קדום, ראשוני.

כפי שראינו, בלשוננו היום השורש קדם משמש גם במשמעות הפוכה – לציון דברים המאוחרים בזמן, כגון במילים מתקדם וקדמה (חידושו של אליעזר בן יהודה). מילים אלו נוצרו מנקודת מבט שונה: הסתכלות לפיון שאליו צועדים בציר הזמן. בדומה לכך גם המילה לפנים משמשת בשתי ההוראות: "מה שעומד לפנינו" מתייחס לעתיד, ואילו לפנים פירושו בעבר ובעיקר בעבר הרחוק.

ואולם גם בעברית החדשה שימוש העיקריים של השורש קדם הם במשמעות של עבר והתחלה, ולא רק במילים שירשנו מימי קדם. הנה כמה דוגמאות:

● קדם – תחילית (פרפיקס) שהתחדשה על פי קדם הארמית, ופירושה לפני. המילה משמשת חלופה לתחילית הלועזית pre. קדם היסטורי, קדם צבאי ועוד.

● תקדים – מקרה שהיה ומשמש דוגמה למקרים דומים בעתיד, פרצדנט (חידושו של איתמר בן אב"י).

● קידומת – תוספת הבאה בראש מספר או מילה.

● מקדמה – תשלום שניתן מראש.

המאמר מסתיים בשניים מחידושיה של האקדמיה ללשון משורש זה:

● קדימון (פרומו) – פרסומת הבנויה מקטעים הנותנים טעימה מסרט או ממשרד שיוצגו בקרוב.

● אקדם (אפריסוף) – משקה אלכוהולי שנוהגים לשתות כמתאבן לפני סעודה.

אילה פרלמוטר